

Planl? Davran?? Teorisi ?nhaler Kullan?m? Ölçe?i (PDT-?KÖ)

RECOMMENDED CITATION

memjavad (2025). *Planl? Davran?? Teorisi ?nhaler Kullan?m? Ölçe?i (PDT-?KÖ)*. Turkish Psychological Scales. Retrieved from <https://tr-scales.arabpsychology.com/?p=29136>

Özet

Planlı Davranış Teorisi İnhaler Kullanım Ölçeği (PDT-İKÖ), 2018 yılında Anıltürk ve Alkaya tarafından geliştirilmiş, astım hastalarında inhaler kullanım davranışlarını etkileyen faktörleri değerlendirmeyi amaçlayan 13 maddelik bir ölçektir. Bu ölçek, davranışsal niyetin temel belirleyicileri olan davranışa yönelik tutum, sübjektif norm ve algılanan davranışsal kontrol gibi **Planlı Davranış Teorisi** (PDT) bileşenlerine dayanmaktadır. Ölçek, 5'li **Likert ölçeği** formatında derecelendirilmekte olup, iç tutarlılığı Cronbach alfa değeri 0.72 olarak rapor edilmiştir. PDT-İKÖ, **astım** yönetiminde ilaç uyumunu anlama ve geliştirmeye yönelik klinik ve araştırmacılar için önemli bir araç sağlamaktadır. Bu ölçek, hastaların inhaler kullanımına ilişkin inançlarını ve algılarını derinlemesine inceleyerek, kişiye özel müdahale programlarının geliştirilmesine katkıda bulunur.

Anahtar Kelimeler

Astım, İnhaler kullanım, Planlı Davranış Teorisi, Psikolojik ölçek, Güvenirlik, Geçerlik, Tutum, Sübjektif norm, Algılanan davranışsal kontrol, Niyet.

Yazarlar

Döndü Anıltürk, S. A. Alkaya

Amaç

Planlı Davranış Teorisi İnhaler Kullanım Ölçeği (PDT-İKÖ)'nün birincil amacı, **astım** tanısı almış bireylerde **inhaleler** kullanım davranışlarının belirleyicilerini, **Planlı Davranış Teorisi** (PDT) çerçevesinde ölçmektir. Kronik bir solunum yolu hastalığı olan astımın yönetiminde inhaler ilaçların düzenli ve doğru kullanım kritik öneme sahiptir. Ancak birçok hasta, çeşitli psikolojik ve sosyal faktörler nedeniyle ilaçlarına tam olarak uyum sağlayamamaktadır.

Bu ölçek, sağlık profesyonellerine, hastaların inhaler ilaç kullanımına yönelik **tutumları**, sosyal çevrelerinin etkisini (sübjektif norm) ve inhaler kullanma yeteneklerine dair algılarını (algılanan davranışsal kontrol) anlamak için yapılandırılmış bir araç sunar. Ölçekten elde edilen veriler, hastaların ilaç uyumunu etkileyen spesifik bariyerleri ve kolaylaştırıcıları belirlemeye yardımcı olarak, astım hastaları için daha etkili, kişiselleştirilmiş eğitim ve müdahale programlarının geliştirilmesine zemin hazırlar. Böylece, hastaların yaşam kalitesini artırmak ve astım ataklarını azaltmak hedeflenmektedir.

Yapı

PDT-İKÖ, sosyal psikolojide yaygın olarak kullanılan ve insan davranışlarını belirli bağlamlarda

açıklamada etkili olan **Planlı Davranış Teorisi** (PDT) ile teorik olarak desteklenmektedir. Bu teoriye göre, bir bireyin belirli bir davranış sergileme **niyeti**, o davranışın gerçekleştirilmesinin en güçlü yordayıcısıdır. Niyet ise üç ana psikolojik yapı tarafından şekillenir:

Davranışa Yönelik Tutum (DYT): Bireyin belirli bir davranış (örneğin, inhaler kullanma) gerçekleştirilmesinin olumlu veya olumsuz sonuçlarına ilişkin inançlar ve bu sonuçlara verdiği değer temelinde oluşan genel değerlendirmesidir. Ölçekteki maddeler, hastaların inhaler kullanma ile ilgili kişisel fayda ve zararları nasıl algıladığını sorgular.

Sübjektif Norm (SN): Bireyin çevresindeki önemli kişilerin (aile, arkadaşlar, sağlık profesyonelleri) belirli bir davranış sergilemesi gerektiğine dair algılanan sosyal baskıdır. Bu, hastaların inhaler kullanma kararında başkalarının beklentilerini ne kadar dikkate aldığını ölçer.

Algılanan Davranışsal Kontrol (ADK): Bireyin belirli bir davranış gerçekleştirme kolaylığı veya zorluğuna ilişkin algısıdır. Bu, hastaların inhaler kullanma yeteneklerine, mevcut engellere ve kolaylaştırıcılara dair öznel inançları yansıtır (örneğin, inhaleri doğru kullanıp kullanamama, ilaca erişim). Bu bileşenler, inhaler kullanımının karmaşık psikolojik dinamiklerini anlamak için ölçekte ayrı ayrı ele alınır.

Geçerlik

Anıtlık ve Alkaya (2018) tarafından yapılan orijinal çalışmada, ölçeğin bir **yapı geçerli** ve güvenilirlik çalışması olarak belirtilmiştir. **Geçerlik**, bir ölçüm aracının gerçekten ölçmeyi amaçladığı şeyi ne kadar doğru ölçtüğünü ifade eder. Yapı geçerli ise, bir ölçeğin altında yatan teorik yapıyı ne kadar iyi temsil ettiğini değerlendirir. PDT-KÖ'nün Planlı Davranış Teorisi'ne dayalı olması nedeniyle, yapı geçerli, ölçeğin maddelerinin davranışa yönelik tutum, sübjektif norm ve algılanan davranışsal kontrol gibi teorik bileşenlerle ne kadar uyumlu olduğunu belirlemeyi içerir.

Satılan kaynaktan spesifik geçerlik katsayıları veya detaylı analiz sonuçları açıkça belirtilmemiş olsa da, çalışmanın bir geçerlik çalışması olarak tanımlanması, geliştiricilerin ölçeğin teorik temeli ile maddeleri arasındaki uygunluğu incelediğini göstermektedir. Gelecekteki araştırmaların, ölçeğin farklı popülasyonlarda ve klinik bağlamlarda diğer geçerlik türlerini (örneğin, ölçüt geçerli, ayrılan geçerlik) daha kapsamlı bir şekilde incelemesi, PDT-KÖ'nün genel uygulanabilirliğini ve doğruluğunu daha da sağlamlaştıracaktır.

Güvenirlik

PDT-KÖ, psikometrik özellikler açısından kabul edilebilir bir **güvenirlik** düzeyine sahiptir. Güvenirlik, bir ölçüm aracının tutarlılık ve istikrarlılık derecesini ifade eder. Ölçeğin iç tutarlılığı, maddelerin aynı yapıyı ne kadar homojen bir şekilde ölçtüğünü gösteren **Cronbach**

alfa katsayısı ile değerlendirilmiştir.

Anlıtürk ve Alkaya (2018) tarafından yapılan çalışmada, PDT-KÖ için Cronbach alfa değeri 0.72 olarak rapor edilmiştir. Sosyal bilimler araştırmalarında, 0.70 ve üzeri bir Cronbach alfa değeri genellikle kabul edilebilir bir iç tutarlılık düzeyi olarak kabul edilir. Bu değer, ölçekteki maddelerin birbiriyle yeterince ilişkili olduğunu ve genel olarak inhaleler kullanma niyetini ve belirleyicilerini tutarlı bir şekilde ölçtüğünü göstermektedir. Bu bulgu, ölçeğin astım hastalarında inhaleler kullanma ile ilgili davranışsal faktörleri değerlendirmede güvenilir bir araç olduğunu işaret etmektedir.

Faktör Analizi

PDT-KÖ, toplam 13 maddeden oluşmakta olup, bu maddeler **Planlı Davranış Teorisi** (PDT) çerçevesindeki temel yapıları temsil edecek şekilde gruplandırılmıştır. Bu madde dağınık, ölçeğin teorik temeline uygun bir faktör yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Faktör analizi, bir dizi değişken arasındaki ilişkileri inceleyerek, bu değişkenleri daha az sayıda, temel ve ölçülemeyen faktörlere indirgemeyi amaçlayan istatistiksel bir yöntemdir.

Ölçeğin madde dağınık yapıdaki gibidir:

Genel Niyet: 1. madde, bireyin inhaleler kullanma genel niyetini temsil etmektedir.

Davranışa Yönelik Tutum (DYT): 3, 7 ve 9. maddeler, bireyin inhaleler kullanma ile ilgili olumlu veya olumsuz **tutumları** ölçmektedir.

Sübjektif Norm (SN): 2, 4, 6, 8, 11 ve 13. maddeler, bireyin inhaleler kullanma ile ilgili algıladığı sosyal baskı ve önemli diğerlerinin beklentilerini yansıtmaktadır.

Algılanan Davranışsal Kontrol (ADK): 5, 10 ve 12. maddeler, bireyin inhaleler kullanma yeteneğine ve bu davranışın gerçekleşmesinin kolaylığına veya zorluğuna ilişkin algıları değerlendirilmektedir.

Bu yapı, ölçeğin PDT'nin çok boyutlu doğasını yansıttığını ve her bir faktörün inhaleler kullanma davranışının farklı bir belirleyicisini hedeflediğini göstermektedir. Orijinal çalışmada, bu faktör yapısının istatistiksel olarak doğrulandığı varsayılmaktadır, bu da ölçeğin teorik çerçeve ile uyumlu olduğunu destekler.

Araç

Test Type: Öz Bildirim Ölçeği (Self-report Scale), **Psikolojik Ölçek** (Psychological Scale). Bu tür ölçekler, katılımcılar kendi algılarını, inançlarını ve tutumlarını doğrudan ifade etmelerine olanak tanır, bu da davranışsal niyet gibi içsel durumların ölçülmesinde değerlidir.

Format: 13 maddeden oluşan, 5'li **Likert ölçeği** formatında. Derecelendirme şu şekildedir: "kesinlikle katılmıyorum: 5; katılmıyorum: 4; kararsızım: 3; katılmıyorum: 2; kesinlikle katılmıyorum: 1". Bu standart format, yanıtların kolayca nicelleştirilmesini ve istatistiksel analizini sağlar.

Language Available: Türkçe (Turkish). Ölçeğin geliştirildiği ve doğrulandığı dil Türkçe olup, Türk kültürüne ve diline uygunluğu sağlanmıştır.

Population Group: **Astım** hastaları (Patients with asthma). Ölçek, özellikle kronik solunum yolu hastalığı olan astımlı bireylerin inhaler kullanım davranışlarını hedeflemektedir.

Age Group: Yetişkinler (Adults). Çalışmanın başlangıç ve inhaler kullanımının karmaşıklığı göz önüne alındığında, ölçeğin yetişkin popülasyon için uygun olduğu düşünülmektedir. Spesifik bir yaş aralığı belirtilmemiştir ancak genellikle 18 yaş ve üzeri bireyleri kapsar.

Population Details: **Astım** tanısı almış bireylerde inhaler kullanım davranışlarını etkileyen faktörleri de değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu detay, ölçeğin özel bir klinik popülasyon üzerinde odaklandığını ve genel nüfus için tasarlanmadığını vurgular.

Test Methodology: Katılımcılar, kendilerine sunulan 13 maddeyi dikkatlice okur ve her bir maddeye ne kadar katıldıklarını 5'li Likert ölçeği üzerinde işaretleyerek yanıtlarını belirtirler. Bu, genellikle kağıt-kalem veya dijital anket formatında kendi kendine uygulanan bir yöntemdir.

Anahtar Kelimeler

Astım yönetimi, ilaç uyumu, Davranışsal sağlık, Psikometrik özellikler, Ölçek geliştirme, Türkiye, Halk sağlığı.

Yazarlar

Author ORCID Identifier: Bilgi sağlanmamıştır.

Affiliation Email addresses: dtuna@windowlive.com (Döndü Anlı Türk için)

Correspondence Address: Bilgi sağlanmamıştır.

İzinler ve Ücretler ve Test Yolu

İzinler ve Ücretler: Sağlanan bilgilerde ölçeğin kullanım için herhangi bir izin veya ücret gerekliliği belirtilmemiştir. Genellikle, akademik amaçlı geliştirilen ölçekler, orijinal yazarlarla iletişime geçilerek izin alınması koşuluyla ücretsiz olarak kullanılabilir.

Test Yılı: Ölçeğin geliştirildiği ve psychometrik özelliklerinin incelendiği referans makalenin yayın yılı olan 2018'dir. Bu yıl, ölçeğin ilk kez bilimsel literatüre sunulduğu zamanı işaret etmektedir.

Referanslar

Planlı Türk, D., & Alkaya, S. A. (2018). Development of an allergen-exposure avoidance scale and Inhaler Use Scale for patients with asthma: A reliability and construct validity study. *Turk Thorac J*, 19. doi: 10.5152/TurkThoracJ.2018.17074.

Makalenin orijinal bağlantısı burada bulunabilir: turkthoracj.org.

Ölçeğin orijinal PDF dosyaları buradan indirilebilir:

[planli-davranis-teorisi-inhaler-kullanimi-olcegi-pdt-iko-toad.pdf](#)

[planli-davranis-teorisi-inhaler-kullanimi-olcegi-pdt-iko-toad.pdf](#)

Planlı Davranış Teorisi İnhaler Kullanım Ölçeği (PDT-İKÖ) Maddeleri

IMPORTANT: The following scale items must be preserved in their original language and must not be changed in any way.

1. madde genel niyeti; 3, 7, 9. maddeler DYT'yi; 2, 4, 6, 8, 11, 13. maddeler SN'yi; 5, 10, 12. maddeler ADK'yi temsil etmektedir. Toplam 13 madde.

Derecelendirme: 5'li Likert (kesinlikle katılmıyorum: 5; katılmıyorum: 4; kararsızım: 3; katılmıyorum: 2; kesinlikle katılmıyorum: 1)